

nük a későbbi Gárdonyira. Jókait hatása is erősebben fölismerszik még itt, mint az író fejlettebb alkotásaiban. Közzétételüket nem is indokolhatja más, mint a jeles írók zsongéit a tanulmányozás céljaira összegyűjtő kegyelet.

Ez apróságok kiadója bevezetésül elmondja — vázlatosan, de néhány új adalékkal is kiegészítve — az író életrajzát és közli vele való néhány-szöri beszélgetését. Ez utóbbiak tartalma azonban oly jelentéktelen, hogy bátran elmaradhattak volna. Azt viszont meg kellett volna mondania, hogy honnan közli Gárdonyi „legelső írását“, az „Egy kínos perc“ e. humoreszket. Ha ugyanis jól értjük az Előszónak ezen a helyen elég zavaros szövegét, ez nem jelent meg a Tanítóbarát-ban vagy a Néptanítók Naptárában, mint a többi öt.

H. Gy.

Gerhart Hauptmann: Fantóm. (Fordította Turóczy József. Genius-kiadás.) Egy rövid, két nagy elemény közé szorított életfejezet ez a kis regény s a hétköznapiba teremtett, sánta városi írnok lelki átalakulását rajzolja meg. Bár a történet hőse hordoz magában bizonyos lelki megkötöttséget, nincsenek igényei az élettel szemben, nincs benne semmi romantikus „vágy a nagy élmény után“ s kerül is minden élettágító mozzanatot, mely kitéphetné a valóság talajából. A sors azonban útjába dobja a nagy élményt s az eddig egyenletesen döcögő élet kisiklik. Megpillantja a Szépséget, mire a fantóm, énjének tudatalatti fele, felszabadul s egyetlen lendülettel irányító hatalommá válik minden további cselekvésében. Új, igényes érzékei támadnak, fáj neki a hétköznapi, egész eddigi élete gyűlöletessé válik előtte, ezután csupa ünnepnapot akar megélni örök együttesben a fölfedezett Szépséggel. Irreális légkörbe emeli őt Eros — éppúgy, mint Hauptmann egy másik regényének, az „Atlantisz“-nak Faust-lelkű hősét —, s most csak egy vágya van már: elérni az elérhetetlent, realizálni a felszabadítottnak hitt és fölfedezett ént. Az életegységből végzettszerűen kiszakadó ember örök típusává növekszik itt Hauptmann regényének bicegő írnoka. Hogy a megnőtt, igényes életét kiélhesse, lesz belőle

nagyszabású hazug, genialis család végül akaratan kívül egy gyilkos-ságnak közvetett részese. A tetem-nézés, az abszolút életrűtség meglátása lesz második nagy élménye; ez rántja le lelkéről a ránehezedő démont, mely a szimpla kis írnok előtt a Szépség öskéjét csillogtatta meg, hogy az életösszhangból ki-
csábíthassa.

Apró, szinte egylélekzetű fejezetekbe széttördelve beszéli el ennek a lelki fejlődésnek a történetét a regény hőse, aki már újra egyensúlyba jutott s kiegyezett önmagával. Nagy élményére büszke, hiszen ez életének gazdagodását jelenti, de a mult már nem zavarja a jelen harmóniáját. „Ami egyszer elmúlt, az soha többé nem hat a valóság erejével.“ Ennek a végtelen megnyugvásnak az arca néz felénk a regény minden lapjáról s ezt a le-higgadt multbanézet mesterien érzékelteti Hauptmann elbeszélőmódja is. A racionális józanság fénye világít végig a mult pillanatképein, de ezt a józan realizmust mindenütt letompítja az emlékezés líraisága. A stílhangulatnak eketőssége — egyfelől az életrealitás biztos alapján álló ember tisztá, mondhatni tudósító hangja, másfelől az elbeszélte élménnyel való teljes érzelmi önonosítás — szervesen olvad össze s lesz az elbeszélte történetnek emberileg igaz megértetője és megéreztetője.

Hauptmann regényírói tulajdonságairól alkotott képünk ez a kis regény igen jelentős emlékekkel gazdagítja. *Kerecsényi Dezső.*

Teljes Balzac magyarul. Balzac egyike azoknak a regényíróknak, akikről a legtöbbet vitatkoztak az irodalomtörténészek. Némelyek a romantikusok közé sorozták, mások a realisták látták benne. Pedig Balzac egyik sem volt teljesen, vagyis mindkettő volt. A XIX. század elejének regényirodalmát két tényező irányítja: a szenvedély és a kénzelet. Az egyik Rousseautól öröklődik, aki Richardson hatása alatt megteremti a szentimentális regényt, a másik szintén angol eredetű s Walter Scott nyomán lett uralkodóvá a francia romantikus regényben.

Balzac első műveit is a képzelet és a szenvedély hatja át, csak aztán járul ő maga hozzá egy harmadik